

Кеше хокукларының гомуни декларациясе

Берләшкән Милләтләр Оешмасының Генераль Ассамблеясе 1948 елның 10 декабрендә 48 тавыш белән кабул итте. Анда ситез кеше бер якка да тавыш бирмәде.

Преамбула

Кешелек гаиләсенә бөтен әгъзаларына хас булган тигез һәм аерылгысыз хокукларны һәм кеше дәрәжәсен тануның гаделлек һәм гомуни тынычлыкның нигезе икәнәң истә тотып,

кеше хокукларына кимсетеп һәм жирәнәп каруның вәхшилеккә китерүен, кешелек намусын уятуын, кешеләрнең үз карашларына һәм сүз ирегәнә ия булган, куркудан, мохтажлыктан азат булган тормыш тозуның кешеләрнең боск омтылышы икәнәң игълан итүне истә тотып,

жәберләүгә һәм изслүгә каршы соңгы чара итен кеше баш күтәрергә межбүр булмасын өчен аның хокукларын закон коче белән саклау зарурлыгын истә тотып,

Кешенәң төп хокукларына, шәхеснәң абруена һәм кыйммәтенә, хатын кызларның һәм ирләрнең тигез хокуклылыгына, Берләшкән Милләтләр халыклары үзләренәң ышанычын Уставта раславын һәм тагын да зуррак иреккә ирешеп, ижтумагый үсешкә, тормыш шартларын яхшыртуга ярдәм итәргә ниятләвен истә тотып,

Берләшкән Милләтләр Оешмасы әгъзасы булган дәүләтләрнең кеше хокукларын, төп ирекләрне уртақ хөрмәт итүдә һәм саклауда булышлык күрсәтүне үз бурычлары итеп алуларын истә тотып,

әлеге хокукларны һәм ирекләрне анлау бу йөкләмәләрне тулысынча үтәүдә бик зур әһәмияткә ия булуын истә тотып,

Генераль Ассамблея

әлеге Кеше хокукларының гомуни декларациясен бөтен дәүләтләр һәм халыклар үтәргә омтылырга тиешле бурыч сыйфатында игълан итә. Бу Декларацияне һәрвакыт күз алдында тотып, жәмгыятьнең һәр әгъзасы, һәр кеше аң-белем тарату, белем алу юлы белән бу хокукларны һәм ирекләрне хөрмәт итәргә тиеш, бу хокуклар һәм ирекләр Оешма әгъзасы булган дәүләтләр халкы һәм алар юрисдикциясснә керә торган территорияләрдәге халыклар арасында танылып тормышка ашырылырга тиеш.

1 статья.

Барлык кешеләр дә азат һәм үз абруйлары һәм хокуклары ягыннан тиң булып туалар. Аларга акыл һәм вөждән бирелгән һәм бер-берсенә карата туганарча [туганнарча] мөнәсәбәттә булырга тиешләр.

2 статья.

Һәр кеше үзенәң милли яисә ижтимагый чыгышына, мөлкәтенә, нинди катлаудан булуына, расасына, тән төсенә, женесенә, теленә, диненә, сәяси яисә башка инануларына карамастан, бернинди аермасыз, Декларациядә игъдан

ителгән барлык хокуктарга, бөтен ирекләргә һәм булырга тиеш.

Моннан тыш, кешенең торган жиренең мәстәкыйль яисә үзидарәсез, берәр ил карамагында булуына яисә мәстәкыйльлегә башка берәр торле чикләнүснә карамастан, иленең сәяси, халыкара, хокукий хәленә карамастан, ана бернинди дә аерымлау үткәрелергә [үткәреләргә] тиеш түгел.

3 статья.

Һәр кешенең тормышка, иреккә һәм шәхси кагылышсызлыкка хокукы бар.

4 статья.

Бер кеше дә коллыкта яисә ирексез хәлдә тотылырга тиеш түгел; коллыкның һәм коллар сатуның бөтен торләрс тысла.

5 статья.

Беркем дә газәпләнгән, яусыз, кешелексез яисә аның дәрәжәсен төшерә торган мөнәсәбәткә дучар ителергә һәм җәзага тартылырга тиеш түгел.

6 статья.

Һәр кешенең, ул кайда гына булса да, үзенең хокук иясе икәннен тануларын таләп итәргә хагы бар.

7 статья.

Закон алдында бөтен кешеләр лә тигең, бернинди аерымланусыз һәркемнен закон белән тигең якланырга хокукы бар. Барлык кешеләрнең дә бу Декларацияне бозучы нинди дә булса хокуктардан мәхрүм ителүдәнм шундын хокуктардан мәхрүм итүгә котыртудан тигең якланырга хокуклары бар.

8 статья.

Конституция яки закон биргән тон хокуктардан мәхрүм ителгән очракта, һәр кешенең ул хокукларын компетентлы милли судлар аша кире кайтарылып бирелүен таләп итәргә хокукы бар.

9 статья.

Беркем дә нигезсез рәвештә кулга алынуга, тоткарлануга, куылуга дучар ителергә тиеш түгел.

10 статья.

Һәр кешенең үз хокукларын һәм бурычларын билгеләр очен һәм аны жинаять жаваплылыгына тартуның нигезле булуын ачыктар очен, туды титезлелек нигезендә үз эшенең ачык рәвештә, мәстәкыйль, гадел һәм бәйсез суд аша каралуын таләп итәргә хокукы бар.

11 статья.

Жинаять кылуда гаепләпүче [п..п ?] һәр кеше, аның гаебе ачык суд тикшереве нәтижәсендә законлы рәвештә расланганчы гаепсез дип сапалырга хагы бар. Аңа суд тикшереве вакытында яклану очен бөтен шартлар тудырлырга тиеш.

Берәр эш эшлэгән өчен, яки эшләмэгән өчен гаепләү, ул эшләрне кылу вакытында милли законнар алдында яки халыкара хокук алдында җиниаять итеп саналмаса, алар өсен бер кеше дә җавапка тартыда алмый. Беркемгә дә җинаять эшлэгән өчен тиешле җəзалан да катырак җəза бирелергə тиеш түгел.

12 статья.

Бер кеше дә шəхси һәм гаилə тормышына, торак иминлегенə кагылуга, язышү, хəбэрлəшү серенə, абруена һәм намусына нигезсез катиашуга дучар ителергə тиеш түгел. Шундый кысулардан, яисə дучар ителүлəрдən һэр кешенəң закон белən якланырга хокукы бар.

13 статья.

Һэр кешенəң һэр деүлэт чиклəре əчендə иреклə күченəң йорергə һәм үзепə тору урыны сайларга хокукы бар.

Һэр кешенəң телəсə кайсы илне, яисə үз илен ташлап китəргə һәм үз иленə кире əйлənəп кайтырга хокукы бар.

14 статья.

Һэр кешенəң җəбэрлənүдən башка иллəрдə сыену урыны эзлəргə һәм ул урыннан файдаланырга хаку бар.

Сəясəт белən бəйлə булмаган җинаять кылган очракта яисə Берлəшкən Миллəтлəр Оешмасының принцибына, максатына каршы килə торгаң җинаять кылса, кеше бу хокуктан файдалана алмый.

15 статья.

Һэр кешенəң гражданлыкка хокукы бар.

Берəү дə ирексездən үз гражданлыгыннан яисə гражданлыгын үзгəртү хокукыннан мəхрүм ителергə тиеш түгел.

16 статья.

Яше җитеп балигь булган ирлəрнəң һәм хатын-кызларның, миллəтенə, диненə яисə расанына карамастан, бернинди чиклəүлəрсез, əйлənəшүгə һәм таилə корырга хокуклары бар. Алар əйлənəшкəндə дə, бергə торганда да, аерылышу вакытында да бер үк төрлə хокуклардан файдаланалар.

Əйлənəшүчслəрнəң язылышуы ике якның да ирекле һәм тулы ризалыгы булганда гына тормышка ашырыла.

Гаилə җəмгыятьнəң табигый һәм төп күзəнəгə булып тора, анын җəмгыять һәм дəүлэт ягыннан якланырга хокукы бар.

17 статья.

Һэр кеше үзе гепə дə, башка кешелəр белən бергəлəп тə, малмөлкəткə ия булу хокукына ия.

Беркем дə үз мөлкəтəннən нигезсез мəхрүм ителергə тиеш түгел.

18 статья.

Һәр кешенең фикер, вөждән һәм дин ирегенә хокукы бар; бу хокук Аллага табынуны, йола куша торган дини тәртипләрне үгәүне эченә ала, һәр кешенең бер үзе генә яисә башкалар белән бергәләп аерым рәвештә яки ачыктан-ачык үз карашларын, үз динен алыштырырга аки тотарга хокукы бар.

19 статья.

Һәр кешенең ирекле фикер йөртүгә һәм карашларын ирекле рәвештә әйтүгә хокукы бар; бу хокукка үз карашларында урекле булу, үзенә кирәкле мәгълүматны һеи идеяләрне эзләү, табып алу, төрле юллар белән дәүләт чикләренә бәйсез рәвештә тараты да керә.

20 статья.

Һәр кеше тыныч рәвештә җыелышлар һәм ассоциацияләр ирегенә хокуклы.

Берәү дә нинди дә булса ассоциациягә керергә мәҗбүр ителә алмый.

21 статья.

Һәр кешенең турыдан-туры яисә ирекле сайланган вәкилләр аша үз иле белән идарә итүгә хокукы бар.

Һәр кешенең үз илендә бертигез рәвештә дәүләт хезмәтенә керү хокукы бар.

Халык ихтыяры хөкүмәт хакимлегенә нигезе былрга тиеш; әлеге ихтыяр үзенә чагылышын үз вакытында үткерелә торган гадел сайлауларда таырга тиеш. Тавыш бирү яшерен, гомуни һәм тигез сайлаулар аша, яисә шуна тиң булган башка формаларда тәмин ителүгә тиеш.

22 статья.

Һәр кеше, җәмгыять әгъзасы буларак, социаль тәмин ителүгә һәм дәүләт структурасына һәм табигый байлыкларына каран, халыкара хезмәттәшлек һәм милли тырышылар аша социаль, икътисади һәм мәдәни яктан үз шәхесенә иреккә үсешә очен, дәрәҗәсә төшмәслек кирәкле ярдәмгә хокуклы.

23 статья.

Һәр кешенең хезмәткә, эшне ирекле рәвештә сайлап алуга, гадел һәм уңайлы эш шартларына һәм эшсезлектән яклануга хокукы бар.

Һәр кеше, бернинди кимсетелүдәрсез, тигез эш өчен тигез хезмәт хакы алырга хокуклы.

Һәр хезмәт кешесе үзенә һәм гаиләснә кешегә ласклы көн күрелек гадел һәм канәгатьләнәрлек түләү алырга, кирәк очракларда өстәмә рәвештә башка чаралар белән дә социаль тәмин ителүгә хокукы.

Һәр кешенең һөнәри берләшмәләр осштырырга һәм үзенә мәнфагатьләрен яклар өчен һөнәри берләшмәләргә керергә хокукы бар.

24 статья.

Һәр кеше ялга хокуклы һәм эш көнәң тиешле чикләрдә кыскартуны да кертен, ел саси түләүле ял алырга, эштән буш вакытка хокукы бар.

25 статья.

Һәр кеше тормыш дәрәжәсен тошөрмәслек булган туклануга, киөмтә, торакка, медицина ярдәмснә, социаль хөзмәт күрсәтелүгә, үзенә һәм гаиләсенә сәламәтлек, мул тормыш тәмин ителүгә хоуклы. Эшсез калган очракта, авырганда, гарипләнгәндә, тол галганда, картайганда һәм башка торле үзенә бәйләнмәгән сәбәпләр белән тормыш итү чараларын югалтканда һәр кешенә тиевлә ярдәм адырга хоукы бар.

Ана булу һәм сабийлык аерым тәрбиягә һәм ярдәмгә хоук бирә. Никахлы һәм никахтан тыш туган барлык балалар бердәй социаль якланганлыкка ия.

26 статья.

Һәр кеше белем алырга хоуклы. Бигрәк тә башлангыч һәм гомуни белем алу бушлай булырга тиеш. Башлангыч белем алу мәжбүри булырга тиеш. Техник һәм профессиональ белем алу һәркем очен мөмкин булырга тиеш, югары белем алу һәркемнә сәләтенә карап булырга тиеш.

Белем алу, кеше шөхесенә үсешенә, кеше хоукларына һәм тон ирекләргә хөрмәтне арттыруга юнәлдерелгән булырга тиеш. Белем алу расалар, дини ошмалар һәм халыктар арасында дуслыкка, килешүчәнлеккә, сабырлыкка булышырга. Берләшкән Милләтләр Оешмасына тынычлыкны саклауда ярдәм итәргә тиеш.

Ата-аналар үзләренә кечкенә балаларына белем алуның төрен сайлауда остөнлекле хоукка ия.

27 статья.

Һәр кеше жәмгыятенә мәдәни тормышында ирелке катнашырга, сынды сәнгатьтән ләззәт алырга, фәннә үсешендә катнашырга, фән биргән байлыктардан файдаланырга хоуклы.

Һәр кеше, автор буларак, фәнни, әдәби, сынлы сәнгать өлкәсендәгә хөзмәт нәтижәләрен, үзенә әхлакый һәм матди ихтыяжларын яктарга хоуклы.

28 статья.

Һәр кеше бу Декларациядә язылган хоукларны һәм ирекләрне тулысынча тормышка ашырга торган халыкара һәм социаль, тәртипкә хоуклы.

29 статья.

Һәр кеше жәмгыять алдында, үз шөхесе ирекле һәм тулы үсешкә ирешкән жәмгыять алдында бурычлы.

Үзенә хоукларын һәм ирекләрен тормышка ашырган чакта, һәр кеше демократик жәмгыятьтәгә гомуни мул тормыш, социаль тәртип, гадел әхлак таләпләрен канәгатьләндерә торган хоукларга һәм ирекләргә тулы хөрмәт тәмин итә торган законлы чикләүләргә гелә дучар ителәргә мөмкин.

Бу хоукларны һәм ирекләрне тормышка ашыру Берләшкән Милләтләр Оешмасы максатларына һәм принципларына каршы киләргә тиеш түгел.

30 статья.

Бу Декларациядәге бер нәрсә дә нинди дә булса дәүләткә, бер торкем шәхселәргә яисә аерым кешеләргә бу Декларациядә язылган хокукларны һәм ирекләрне юкка чыгарырга юл куела дип аңлатылырга тиеш түгел.